

BEVEZETÉS

Jugoszlávia népfelszabadító harca és szocialista forradalmának fegyveres szakasza mind katonai és politikai, mind társadalmi és állami vonatkozásaiban sajátos jelenség volt, s már a háború alatt magára vonta a világközvélemény, a legtekintélyesebb államférfiak, politikusok és hadvezetők figyelmét.

A forradalmi átalakulás folytatódása a háború és a népfelszabadító harc befejezése utáni békés körülmények között — a maga sajátos jellege, célkitűzései, méretei és megvalósulásának módozatai folytán — fontos kutatási területévé vált nemcsak a hazai, hanem a külföldi teoretikusoknak, politikusoknak, történészeknek, közgazdászoknak, szociológusoknak, pszichológusoknak és más tudósoknak is. Hogy arról ne is beszéljünk, milyen gazdag és kiapadhatatlan ihletforrást jelentett e korszak a legkülönbözőbb művészeti ágak — irodalom, festészet, film, zene stb. — számára.

A népfelszabadító háború egyik kivételesen érdekes sajátossága az volt, hogy a szerbek, horvátok, muzulmánok, szlovénok, macedónok és crnagoracok mellett kivették belőle részüket a Jugoszláviában élő összes többi nemzetiségek is — a magyarok, csehek, szlovákok, szkipetárok, románok, ruszinok, olaszok, sőt — s ez újabb csapást jelentett Hitler számára — még a német nemzetiség egy része is. Horthy tengernagy viszont, Hitler egyik legfőbb csatlósa, érthetően meglepődött, amikor a Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg és Partizánosztatok kötelékében megjelent a „Petőfi Sándor” zászlóalj, majd brigád. E zászlóalj, illetőleg brigád politikai és harci célkitűzései homlokegyenest ellenkeztek azzal a sokéves, jól szervezett és intenzív nagy magyar irredenta propagandával, melyet Budapestről irányítottak, s amely a Vajdaságban, Baranyában és Szlavóniában élő magyarságnak azt ígérgette, hogy e területeket visszacsatolják az anyaországhoz. A horthysta irredenta po-

litikusok meglepetése érhetően igen nagy volt, amikor tudomásukra jutott, hogy íme, Jugoszlávia területén valamiféle magyar zászlóalj és brigádok jelentek meg, s váll váll mellett harcolnak a szerb, horvát és egyéb alakulatokkal az ország felszabadításáért, annak ellenére, hogy a régi nagyszerb sovinszta uralom olyan belpolitikát követett, amelynek szükségszerű következménye volt a jugoszláv nemzetek és nemzetiségek közötti viszonyok elmérgesedése, hisz nemhogy a nemzetiségek jogait elismerte volna, hanem még minden jugoszláv nemzet létét sem volt hajlandó tudomásul venni. E tényekkel pedig a horthysták nagyon is számoltak irredenta tevékenységükben.

A magyar egységek meglakulása azonban, valamint fejlődése és harci tevékenysége Jugoszlávia felszabadítása érdekében csak azok számára lehetett érthetetlen, akik egyoldalúan vizsgálják a történelmi folyamatokat, akik nem tudják vagy nem akarják alaposabban elemezni, több oldalról megvizsgálni az ilyen folyamatokat, feltárni azok gyökereit, akik nem tudják vagy nem akarják meglátni és figyelembe venni mindazokat a történelmi, társadalmi, politikai, gazdasági és egyéb tényezőket, amelyek hatással vannak egyes folyamatokra. Elengedhetetlen tehát a fenti jelenséggel kapcsolatban figyelembe venni az összes ilyen tényezőket, de mindenekelőtt a Jugoszláv Kommunista Párt létezését és tevékenységét a két háború között. A Petőfi Sándor nevet viselő zászlóalj, majd brigád létrejötté, politikai és harci tevékenysége pedig éppen ilyen sokrétű folyamat eredménye, amely számos, gyakran ellentétes irányú tényezők hatása alatt bontakozott ki.

Íme, itt van előttünk „A Petőfi-brigád” című könyv, amely számot ad a szlavóniai és vajdasági magyarok ember- és véréldozatairól, melylyel hazájuk felszabadításához és az emberségesebb élet kiharcolásához hozzájárultak. A szerzők ugyan igyekeztek a tények alapján, történelmileg hitelesen s minél részletesebben felsorolni az áldozatokat, erőfeszítéseket és érdemeket, melyekkel a II. és IV. szlavón hadtest keretében harcoló „Petőfi Sándor” zászlóalj, illetőleg a Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg III. hadseregének kötelékébe tartozó Petőfi-brigád magyar harcosai hozzájárultak a jugoszláv népek és nemzetiségek egységes harcához, mindez mégiscsak igen hézagos rajza annak a sok szenvedésnek, amit a magyar férfiak és nők, apák és anyák, fiúk és lányok elviseltek az új Jugoszláviáért vívott négyéves harcban.

A szerzők nem bocsátkoztak bele — s ezt a könyvben feltárt tényanyag gazdagsága mellett láthatóan nem is tartották szükségesnek — azoknak a történelmi feltételeknek és okoknak vizsgálatába, melyek érthetővé teszik, hogy a jugoszláviai magyarság soraiból ezerötszázan

csatlakoztak a népi felkeléshez; valószínűleg még kevésbé tartották szükségesnek kikutatni annak okát, hogy oly hősiesen, oly haláltmegvető elszántsággal harcoltak, s alakulatak minden ötödik harcosa a harcmezőn hagyta csontjait. Tekintettel a könyv rendeltetésére és terjedelmére, a szerzők nem tartották fontosnak közelebről megvilágítani azt a körülményt, hogy a magyarok éppen 1943-ban csatlakoztak tömegesebben a felkeléshez, s nem 1941-ben például, vagy azt, hogy ez a lendület mégsem érte el méreteiben az össz-jugoszláv arányokat. (Közvetlenül a háború befejezése előtt ugyanis minden hatodik jugoszláv fegyverben állt a Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg valamelyik alakulatában.)

Úgy vélem azonban, hogy közös jelenünk, de még inkább közös jövőnk érdekében szükséges és hasznos lesz legalább e könyv bevezetőjében, ha csak vázlatosan is, valamivel többet mondani erről, hisz a történelem nem önmagáért van, nem is azokért, akik alakítják, s még kevésbé azokért, akik írják, hanem azokért, akik utánunk következnek. Ezért e konkrét esetben, amikor a magyar nemzetiségű jugoszlávokról van szó, az itt élő magyarok — s nemcsak a magyarok — helyéről és társadalmunkban betöltött szerepéről tegnap és ma a holnap érdekében, akkor minden alkalommal, tehát ez alkalommal is célszerű e kérdéstről minél részletesebben szólni.

A történetiség kedvéért mindenekelőtt meg kell állapítani, hogy a legnagyobbbrészt Vajdaságban, Baranyában és Szláviában élő mintegy félmilliónyi jugoszláviai magyarság nem a közelmúltban települt le e vidékeken. Elődeik már ezer éve élnek itt, a IX. század vége óta, amikor vándorlásaik során az avarok, szlávok és hunok után a pannón síkságra érkeztek. E röögkért évszázadokon át harcoltak a horvátokkal és szerbekkel együtt a hol keletről, hol nyugatról vagy északról fenyegető különféle betörésekkel szemben. A szerbekkel és horvátokkal együtt át- és túlélték az Ausztria és a török császárság közötti szinte vég nélküli, több évszázados háborút, mely különösen súlyos véráldozatot követelt népeinktől. E megpróbáltatásokat még csak súlyosbították az említett nagyhatalmak közötti gyakori határváltozások, melyek során nemcsak emberéletben, hanem anyagi javakban is súlyos veszteségeket szenvedtek e népek. Hogy is lephetett meg bárkit is, aki tisztában volt a tényekkel, hogy a magyarok a többi jugoszláv népekkel vállvetve harcoltak a megszállók ellen is szülőföldjük védelmében, épp ama sorsdöntő időszakban, amikor a régi, évszázadok óta megoldatlan, életbevágóan fontos kérdések végleges és gyökeres megoldása volt napirenden.

De gazdasági és szociális helyzete folytán is nyilvánvaló e vidék dolgozó népének sorsközössége és érdekazonossága — minden nemzeti-

ségi különbségtől függetlenül. Tény ugyanis, hogy a magyar tömegek, akárcsak a bunyevácok, sokácok, szerbek, vlahok (s valamivel később a csehek és a szlovákok is) kilencszáz évig, azaz Szent István uralkodásától egészen a második világháború kitöréséig a szakadatlanul fokozódó kizsákmányolás körülményei között éltek. Lényegtelen, hogy e kizsákmányolók osztrák és magyar mágnások, grófok, bárók voltak-e, vagy horvát és szerb fejedelmek, bánok, papok és nagybirtokosok. A paraszti tömegek számára különösen súlyos megpróbáltatásokat jelentett az a sok gyújtogatás, rablás, fosztogatás, a főurak egymás közti torzsalkodása és hadakozása, aminek kizárólagos célja a birtokgyarapítás volt. Mindez végül is e vidék magyar, szerb és egyéb nemzetiségű tömegeinek teljes elszegényedéséhez vezetett. E több száz évig tartó pauperizálódási folyamat következményeinek szemléltetésére elegendő lesz néhány számadat megemlítése. Az első világháború előestéjén, tehát még az Osztrák—Magyar Monarchia idején, Bánátban és Bácskában mintegy 290 000 lakos (túlnyomó többségükben magyarok és szerbek) foglalkozott földműveléssel. Ebből 62 990 parasztsaládnak 10 holdnál kevesebb földje volt, míg a földnélküliek (napszámosok, béresek) száma: 165 982. Ugyanakkor 1729 nagybirtokos összesen több mint kétmillió kiváló minőségű föld tulajdonosa volt.¹ Hogy a hatalmasok milyen mértékben fosztogatták meg e vidék lakosságát a legelemibb emberi és szociális jogoktól, azt legvilágosabban a Darányi-féle törvény szemlélteti, melyet nem véletlenül nevezett el a nép rabszolga-törvénynek. E törvény ugyanis megfosztotta az agrárproletariátust a sztrájkjogtól, megtiltotta a mezőgazdasági munkák idejére az állandó lakóhely elhagyását, lehetővé tette a munkaerő kényszerű mozgósítását a nagy- és kulákbirtokokon végzendő mezei munkákra, megengedte a sorkatonaság igénybevételét a napszámosok és részesek tömeges munkabeszüntetése idején stb. E körülmények nem változtak lényegesen azután sem, hogy e vidékek a királyi Jugoszlávia részeivé váltak. A szerb lakosság ugyan valamivel kedvezőbb helyzetbe került, ugyanakkor viszont a magyar tömegek helyzete még súlyosbodott. Az uralomra jutott nagyszerb burzsoázia természetesen nem azért járt el így, mintha őszinte emberi érzéseket táplált volna a szerb munkásság és parasztság iránt — hisz ilyen érzések egyetlen nemzet burzsoáziájára sem jellemzők —, hanem azért, mert mélységesen gyűlölte a magyarokat. Íme, mi volt a helyzet a második világháború előtti években: az 1939. évi népszámlálás adatai szerint a

¹ Dr. Mirnics József—Csehák Kálmán: A vajdasági munkásmozgalom 1900 és 1914 között. Különlenyomat. Szerb Tudományos és Művészeti Akadémia kiad. Bgd. 1967.

1. KIS FERENC, a Petőfi-zászlóalj parancsnoka

2. GÉRI KAROLY,
a Petőfi-zászlóalj első
politikai biztosja. (1941-ben
készült fénykép)

3. VIRAG ROBERT, az „aranyszájú
misszár”, a Petőfi-zászlóalj politikai bi-
sának a helyettese. Háttérben a Slavor-
Brod-i szülőbáz, amelyen az emléktá-
áll. (1939-ből való fénykép)

4. GÉRI KAROLY, BAKI MILA
és BAKI FERENC a Papuk hegységben
1944. április 22-én

6. MAJER ANNUSKA, BAKI SZLAVICA
és ORLITY FANI 1943-ban Orahovicán

7. POZSAR JULISKA (1946-ból va
fénykép)

5. FEHER ISTVAN, a Petőfi-zászlóalj
első századának politikai biztosa

64 000 vajdasági magyar család közül 16 622-nek összesen 7703 hold földje volt csupán, ezzel szemben 19 magyar nagybirtokosnak összesen 10 670 hold legjobb minőségű föld volt a birtoka, 2148 kulák pedig 131 000 holdon gazdálkodott.² A császárság helyét tehát átvette a királyság, az országhatárok megváltoztak, de továbbra is a burzsoázia kezében maradt a hatalom, s lényegében az elnyomottak is ugyanazok maradtak: a magyar, szerb, horvát, cseh, szlovák kisparasztok, zsellérek, béresek, napszámosok. Hasonlóképp alakult a munkásosztály sorsa is. Több száz éves harccal sikerült csak kierőszakolni, hogy a napi tizenhat órás rabszolgamunka idejét tíz órára csökkentették, s hosszú, kemény küzdelem, számtalan sztrájk árán sikerült kiharcolni, hogy legalább a tizenkét (!) éven aluli gyermekek alkalmazását nehéz munkára megtiltották. Tehát mind a magyar, mind a szerb és más nemzetiségű munkásság és parasztság lényegében azonos, szinte rabszolgaságra emlékeztető körülmények között élt, egészen a szocialista forradalom kezdetéig.

Némi „változás” azonban mégiscsak történt a jogfosztott magyar és szerb munkás- és paraszti tömegek életében. Mert amíg pl. a Monarchia idején a helyi jellegű parasztmegmozdulások és sztrájkok során Vajdaság munkásait és parasztjait a magyar csendőrök, sőt katonák ütötték, verték, addig a régi Jugoszláviában ezt a feladatot a jugoszláv csendőrség vette át. Eközben aztán mindegyik a „nemzeti politika” szellemében járt el, ami annyit jelentett, hogy a magyar csendőrök többet és nagyobb ütöttek a szerbekre, a jugoszláv csendőrök pedig a magyarokra. Az előbbieket ezt azzal indokolták, hogy a szerbek békétlenek, az utóbbiak viszont azt állították, hogy a magyarok hazaárulók, s a szerbség minden keservének egyedüli okai. Kétségtelen, hogy mindez nyomokat hagyott a tájékozatlan tömegekben. Megérezte egymás közti viszonyukat, s megbontotta a harci egységet a bajok valódi okozói ellen. A hatalmasok persze mindkét oldalon épp ezt akarták elérni.

E vidék különböző nemzetiségű dolgozó tömegei a politikai jogfosztottság tekintetében sem különböztek egymástól lényegesen. Igaz ugyan, hogy az Osztrák—Magyar Monarchia idején létezett bizonyos rangsorolás a nemzetiségi hovatartozás alapján, mely szerint a németek első, a magyarok másod-, a szerbek pedig harmadrangú polgárok voltak, de ez csak a felsőbb körökben volt érvényes, míg a tömegek felé csupán az „oszd meg és uralkodj!” elvét szolgálta. Lényegileg viszont még a legegységesebb polgári jogok tekintetében sem volt különbség az egyes nemzetiségek között: a választójog alapja pl. nem a nemzetiség volt, hanem

² A JKP V. kongresszusa. Sóti Pál felszólalása. Kultúra kiad. Bgd. 1949. 400. l.

a vagyoni cenzus, amit a törvény oly magasan állapított meg, hogy gyakorlatilag az elszegényedett lakosság legnagyobb részét kizárta a jogból. A dolgozó tömegek egyéb politikai jogairól, mint például a nemzeti egyenjogúságról, szabad nyelvhasználatról, anyanyelvi iskoláztatásról, kulturális szükségletek kielégítéséről szó sem lehetett. Még az sem hozott e téren lényeges változást, hogy a múlt század végén megkezdte működését ezen a vidéken is az első politikai párt, a Magyar Szociáldemokrata Párt, amely itt az első világháború kezdetéig fejtette ki tevékenységét. E párt ugyan programjába iktatta a gyülekezési és sajtószabadság, valamint a munkavédelmi törvények kiharcolását, ez a harc azonban a gyakorlatban csupán a választójogra korlátozódott. A nemzeti elnyomással, a nemzeti egyenjogúsággal kapcsolatban viszont teljesen negatív álláspontot foglalt el: a szociáldemokrácia nem ismer nemzetiségi kérdést. Mi csak kétféle nemzetről tudunk: az elnyomókról és az elnyomottakról — vallották a pártvezérek.³

Az MSZDP hasonlóképp negatív álláspontra helyezkedett a nagyes kulákbirtokok felosztására irányuló földmunkás követelésekkel szemben is. Sajtójuk útján nyilvánosan is elhatárolták magukat a „reakciós parasztmozgalmaktól”, amelyek a múltba néznek, és a primitív termelési módban keresik a kiutat.⁴ Más szóval: maradjon a földbirtok minél kevesebb kézben, tehát a nagybirtokosok kezében, mert csak így biztosítható a belterjes földművelés. Érthető, hogy az MSZDP ilyen opportunista magatartása megfelelt ugyan a bécsi és pesti uralkodó köröknek, de már az első világháború előtt teljesen elszakította a vezetőséget a jogfosztott munkás- és paraszti tömegektől.

Utaljunk néhány adattal arra is, hogyan „oldotta meg” Sándor király népellens rendszere ezeket a kérdéseket. A háború előtti Jugoszláv Királyság területén élő félmilliónyi magyarságnak mindössze egy gimnáziuma volt 330 tanulóval; színházuk nem volt, szépirodalmi művek és tankönyvek pedig csak elvétve jelentek meg magyar nyelven, bizonyos időszakokban pedig egyáltalán nem. A négy magyar nyelvű napilap pedig nem a széles néprétegek tájékoztatását, hanem félrevezetését szolgálta.⁵ Ilyen körülmények között aránylag könnyű dolguk volt a budapesti magyar fasisztáknak, akik a már említett okokból származó ellenszenvet tovább szították a szerbség ellen. Ez természetesen megfelelt mind a szerb, mind a magyar uraknak, mert a jól ismert „oszd meg és uralkodj!” elv értelmében lehetővé tette a munkás- és parasz-

³ „Népszava”, az MSZDP központi lapja. 1905. dec. 20.

⁴ „Népszava”, 1907. július 26.

⁵ A JKP V. kongresszusa (Sóti Pál felszólalása), i. m. 403. l.

mozgalmak elfojtását, noha ezek körvonalai az 1907-es októberi forradalom és az 1919-es magyar kommün hatására mind világosabban kirajzolódtak. Annak ellenére tehát, hogy a nagymagyar és nagyszerb politikai vezető körök célkitűzései homlokegyenest ellenkeztek egymással, gyakorlati eljárásaik nagyszerűen kiegészítették egymást. Emellett a később Hitlertől is támogatott magyar fasiszták elégedetten szemléltek a királyi Jugoszláviában élő vérrokonaik elnyomását. Ők ugyanis számoltak azzal, hogy adott pillanatban mindezt felhasználhatják a szerb tömegekkel való leszámolás céljaira, s e vidékeknek a Horthy-Magyarországhoz való visszacsatolása indoklására.

A második világháború kezdetén, azaz Jugoszlávia megszállása idején, sajnos, beigazolódtak a horthysta vezető körök elképzelései: az említett politikai és szociális igazságtalanságokért, melyek évszázadok során felhalmozódtak a bécsi és pesti uralkodó körök jóvoltából, s melyeket a belgrádi hatalombitorlók két évtizedes uralma még tetéztet, keservesen kellett megfizetniük Bácska szerb dolgozó tömegeinek, mialatt az igazi bűnösök — Péter király és a környezetéhez tartozó urak csakúgy, mint később a magyar feudális urak és a Horthy-féle fasiszták — idejekorán menteni igyekeztek a bőrüket, s külföldre szöktek.

Sajnos, pontosan az történt, amitől a Jugoszláv Kommunista Párt óvni igyekezett a népet, s ami ellen harcba szólította mind a szerb, mind a magyar és a többi dolgozó népet a két világháború között, különösen pedig 1937 után, amikor Tito elvtárs került a párt élére. A január 6-i diktatúra után dühöngő rendőrterror körülményei között a JKP tevékenysége a jugoszláv népek széles tömegei, különösen pedig a magyar tömegek között szinte leküzdhetetlen nehézségekbe ütközött. Mert ha figyelembe vesszük, hogy a JKP ellen irányuló rendőrterror szervesen kiegészítette a Horthy-féle jugoszlávellenes sovinizta uszítást, amely azzal biztatta a jugoszláviai magyarságot, hogy kiszabadítja a nagyszerb sovinizmus, a politikai és szociális elnyomás, a csendőrök és rendőrök brutális uralma alól; ha figyelembe vesszük továbbá, hogy a magyar és Stepinac-féle katolikus klérus minden erejével, intenzív kommunistaellenes propagandával sietett a nagymagyar és nagyszerb burzsoázia politikai célkitűzéseinek segítségére — ha tehát mindezt szem előtt tartjuk, nem csodálkozhatunk rajta, hogy Vajdaság és Szlavónia felvilágosulatlan magyar tömegeihez, főleg a falvakban, nehezen törtek utat a JKP aktivistái által hirdetett — egyébként nyilvánvaló — politikai, gazdasági és szociális igazságok. A JKP viszont ezekre az igazságokra alapozta koncepcióját és ezek alapján igyekezett egységbe ko-

vácsolni, mozgósítani és tettekre készíteni az ország összes dolgozót, tekintet nélkül a nemzetiségi, vallási vagy egyéb különbségekre.

A JKP erőfeszítései e sötét erők minden mesterkedése ellenére sem maradtak eredménytelenek. A vajdasági és szlavóniai magyarok már a két háború közti és a háborút közvetlenül megelőző években bekapcsolódtak a párt politikai tevékenységébe. Mi sem bizonyítja ezt világosabban, mint hogy közvetlenül a megszállás előtt Vajdaságban (Szerémséget is ideértve) élénk tevékenységet fejtett ki a párt tartományi bizottsága, melynek irányítása alatt 6 körzeti és 30 járási párt- és kommunista ifjómunkás bizottság működött; a párttagok száma 1250, ebből 850 szerb, 300 magyar, további 100 pedig horvát, szlovák és egyéb nemzetiségű volt.⁶

Szlavóniában, ahol aránylag kevés magyar él, ez időben szintén igen élénk tevékenységet fejtett ki a párt, 3 körzeti, 8 járási és 3 városi pártbizottság irányítása mellett. A párttagok és jelöltek száma 829 volt, a kommunista ifjómunkásoké 740.⁷ A magyar párttagok száma 65 körül mozgott. Ha figyelembe vesszük, hogy a fent említett objektív akadályok, vagyis a rendőrterror és az ellenséges propaganda mellett még szektás jelenségek is voltak a pártban, különösen 1937 előtt, akkor a háború előtti időszakban nyilvántartott 400 magyar párttag nem is tekinthető kevésnek.

Úgy vélem, hogy ezek azok az alapvető tények, amelyeket szem előtt kell tartani, ha magyarázatot keresünk a magyarok részvételére a szocialista forradalomban. E tényezők egyike, mint láttuk, pozitív, másika pedig negatív irányban hatott, s ilyenformán a Petőfi-brigád, mint forradalmi képződmény, amelyről e könyv szól, ezeknek az ellentétes irányú hatásoknak az eredője.

A történelem bebizonyította, hogy csakis a JKP és Tito elvtárs volt képes a szocialista forradalom során megoldani a történelem folyamán felgyülemlett ellentmondások e gordiuszi csomóját. Ebben a hatalmas vállalkozásban Jugoszlávia összes nemzetei és nemzetiségei lelkesen támogatták vezetőjüket.

A magyarok tömegesebb csatlakozására a népfelszabadító mozgalomhoz és szocialista forradalomhoz akkor került sor, amikor emggyőződtek róla, hogy a jugoszláv kommunisták ugyanazokat a jelszavakat írták harci zászlójukra, amelyeket a háború előtt is hirdettek: a testvériséget és egységet, a szabadságot, a régi társadalmi rend lerombolását, az új társadalom felépítését; amikor látták, hogy e célkitűzések valóra-

⁶ Katonai Enciklopédia, 10. köt. 664. l. VE kiad. Bgd. 1967.

⁷ I. m. 8. köt 760. l. VE kiad. Bgd. 1966.

váltásáért nemcsak a kommunisták csatlakoznak a népfelszabadító mozgalomhoz és hálnak hősi halált értük, hanem a szervezeten kívüli munkások, parasztok, diákok, szerbek, horvátok és egyéb nemzetiségek is. Azután történt ez, hogy Jugoszlávia Népfelszabadító Antifasiszta Tanácsa első, de főleg második ülészakának 142 küldötte — az ország minden népének és nemzetiségének, tehát a magyaroknak a képviselői is — egyhangúlag úgy döntött, hogy Péter királytól és áruló kormányától megvonja a kormányt megillető összes törvényes jogokat, megtiltja nekik az országba való visszatérést, az új Jugoszláviát föderatív alapon fogják berendezni, hogy biztosíthassák az összes népek és nemzetiségek teljes egyenjogúságát minden tekintetben. E határozatok minden nép, így a magyarság körében is eloszlatták a JKP vezette harc igazságosságával és e célkitűzések őszinteségével kapcsolatos korábbi kértelyek utolsó maradványait is; ezzel végleg megszűnt a széles népi tömegek, különösen a magyarok félelme attól, hogy újra visszatérhet az a rendszer, amely oly kíméletlenül elnyomta őket.

Bízvást állíthatjuk tehát, hogy a párt helyes és következetes szociális, nemzetiségi és internacionalista politikája mozgósította harcra összes népeinket és nemzetiségeinket, köztük a magyarokat is.

Ha a magyar harcosoknak a népfelszabadító háborúban tanúsított hősiességére és önfeláldozására keressük a magyarázatot, akkor nem elegendő figyelembe venni e vidék lakosságának évszázados küzdelmeit a saját jogaiért, melyek során harcos szelleme kifejlődött, hanem különös hangsúllyal kell kiemelnünk a szocialista forradalom célkitűzéseit is. Ha ezt szem előtt tartjuk, könnyebben megérthetjük, hogy a „Petőfi Sándor” zászlóalj alig néhány hónappal megalakulása után képes volt egy létszám és fegyverzet tekintetében egyaránt túlsúlyban levő német alakulatot megsemmisíteni (Razbojištenál), 180 ellenséges katonát foglyul ejteni; pedig köztudott, hogy a német katonák nem voltak sem gyávák, sem hiányosan kiképzett harcosok. Ellenkezőleg! Tehát csakis a fentebb említett tényezők együttes hatásának tudhatjuk be, hogy a Petőfi-brigádnak 1944-ben sikerült felszámolnia a németek megerősített bolmáni hídfőjét, igaz, kemény harcok és érzékeny veszteségek árán, hisz a brigád minden hatodik harcosa elesett vagy megsebesült. Csakis a fentiekből érthető a Szlavónia-szerte ismert és közkedvelt Kis Ferencnek, a brigád első parancsnokának hősi halála — alig két hónappal a háború és forradalom győzelmes befejezése előtt. Személyében olyan kommunista, olyan elvtárs és ember veszett el, aki — mint sok más forradalmár parancsnok — nem igyekezett mindenáron a bőrét menteni, csakhogy a győzelem gyümölcseit élvezhesse.

Mint ismeretes, a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság első háború utáni alkotmánya rögzítette az összes jugoszláv népek és nemzetiségek jogait, melyeket a háborúban és a forradalomban vívtak ki maguknak, és széles távlatokat nyitott fejlődésük előtt. Hogy ez mit jelentett a magyarok esetében, kitűnik a következő néhány adatból. Alig három évvel a háború befejezése után 45 négy-, illetve nyolcosztályos magyar gimnázium működött, melyekben összesen 10 579 diák tanult az anyanyelvén; e három év alatt a magyar nyelven megjelent különböző kiadványok — szépirodalom, tudományos és marxista művek — összpéldányszáma 150 000; a Magyar Szó címen megjelenő napilap átlagos példányszáma 35 000, a tíz magyar nyelvű újság havi összpéldányszáma 1 300 000. A háború után 18 000 föld nélküli magyar család között 80 000 hold földet osztottak ki a volt nagy- és kulákbirtokokból.⁸ Hogy pedig mi minden történt a háború óta eltelt huszonhárom esztendő alatt a mezőgazdaság korszerűsítése, gépesítése, a szövetkezetek és magánparasztok társastermelésének kifejlesztése, a munkás- és társadalmi öngazgatás terén — amiben a magyar munkások, parasztok és értelmiségiek szintén tevékenyen részt vesznek —, azt, úgy vélem, fölösleges részletezni, hisz ezek általánosan ismert tények. Egyszóval, a magyar dolgozók csakúgy, mint a többi nemzetiségek, minden tekintetben teljesen egyenjogúak a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság más népeivel. Mindez fényes bizonyága annak, hogy Virág Róbert, Géri Károly, Sajgó József és a többi száz meg száz magyar hős áldozata nem volt hiábavaló, csontjuk a humanizmuson alapuló új, szocialista Jugoszlávia fundamentumába épült bele. Ezekről a valóban nem hiábavaló áldozatokról szól „A Petőfi-brigád” című könyv.

Most, hogy e könyvet a szocialista Jugoszlávia, mindenekelőtt pedig az itteni magyarság ifjú olvasóinak kezébe adjuk, abban a reményben tesszük, hogy a maga módján hozzájárul majd a jugoszláviai fiatalok további közeledéséhez s a testvéri szolidaritás elmélyüléséhez. Ha így lesz, akkor eléri célját, a igazolja a szerzők, Baki Ferenc és Vébel Lajos nemes szándékát s mindazokét, akik túlélték a könyvben leírt harcokat és elősegítették a mű megjelenését.

A mi boldogabb, emberibb jövendőnk nem épülhet a Bánffyak, Darányiak, Fehérváriak, Horthyk, Sándor és Péter királyok, Cvetkovićok, Mačekok, Pavelićek és Draža Mihajlovićok politikai és szociális koncepcióira; nem épülhet a császárok és királyok, bárók és fejedelmek, hercegek és népvézérek „igazságaira”, akik saját önös érdekeik és nemzeti burzsoáziájuk érdekei védelmében véres háborúkba sodorták a félreve-

⁸ A JKP V. kongresszusa (Sóti Pál felszólalása), i. m. 403. l.

zetett népi tömegeket; nem épülhet olyan hasonlítgatásokra, hogy hol volt több internáló tábor, Jugoszláviában-e vagy Magyarországon, mert az emberkínzás e rendőri intézményeit nem a magyar s nem a szerb munkások és parasztok hozták létre más nemzetiségű osztályos társaik megnyomorítására, hanem egyik és másik nép nemzeti elfogultságtól megfertőzött hívatlan vezetői.

Népeink új, emberhez méltó közös jövőjét csak azoknak a történelmi igazságoknak alapján válthatjuk valóra, melyek a közös szenvedésekről, jogfosztottságról, mérhetetlen áldozatokról és megaláztatásokról szólnak; mindez pedig évszázadokon át egyformán és együtt tűrték és szenvedték népeink, bármely nemzetiség fiai voltak is. E jövő csakis azokra az alapokra és elvekre épülhet, melyekért népeink 1 700 000 emberélettel fizettek a népfelszabadító háború és a szocialista forradalom idején. Ha e mű hozzájárul a múlt ilyen értelmezéséhez és a jövő iránti ilyen viszony kialakításához, akkor eléri a maga elé tűzött nemes célokat.

A Ferenc Józsefek, Draskovichok, Andrásyak, Horthyk, Pavelícek, Nediček, Mihajlovićok, Mačekok és Stepinacok mindörökre letűntek a történelem színteréről. A legyőzött és hatalmától megfosztott burzsoázia azonban még sem Jugoszláviában, sem Magyarországon nem semmisült meg végérvényesen. Maradványaik még itt lapulnak közöttünk, s időről időre újabb kísérleteket tesznek a véres múlt feltámasztására, visszaállítására. De nem nehéz felismerni őket, bármilyen ügyesen álcazzák is tevékenységüket, bármilyen új vagy régi jelszavak és elvek mögé rejtőznek is. Mert amint egy ilyen kinyitja a száját, elkezd védelmezni a vajdasági szerbseget, s a magyar fasiszták és az usztasa gonosztevők háború alatti vérengzéseire hivatkozik; amint valaki a vajdasági magyarságot veszi védelmébe, s Pera Živković és Milan Stojadinović csendőrszuronyaira és puskatusára hivatkozik; amint valaki a horvátok és muzulmánok védelmére kel, mert annak idején pogromot rendeztek Zágrábban, s a csetnikek gyilkolták őket Horvátország és Bosznia különböző vidékein; amint valaki a Maček-féle háború előtti közgazdászok és „ideológusok” módjára számolgatni kezdi, hogy a horvátoknak és szlovénoknak hány dinárja szolgálja az egész társadalom életszínvonalának emelését, a fejletlen országrészek megsegítését; amint valaki méricskélni kezdi az egyes népek és nemzetiségek részvételi arányát a népfelszabadító háborúban és ennek alapján kívánja megállapítani, hogy melyik nemzet vagy nemzetiség iránt mennyi bizalommal lehetünk, s milyen politikai és egyéb jogok illetik meg az egyiket vagy a másikat — ha valaki így beszél, azonnal nyilvánvaló, hogy közös ellenségről van szó; bizonyosan olyan ember szólalt meg, akinek nincs

kedve szerint a népek testvérisége és egysége; tudnunk kell, hogy ezek a „kemény kéz” politikájának hívei, amit pedig népeink elég hosszú ideig szenvedtek, szinte számtalan változatban; tudnunk kell, hogy az ilyenek nem hívei a közvetlen, széleskörű demokráciának és munkás-jogoknak, a munkás- és társadalmi öngazgatásnak; ezek igen könnyen szem elől tévesztik, hogy népeink épp e szabadságjogokért és eszményekért hoztak annyi áldozatot a népfelszabadító háború folyamán; az ilyenek könnyen feledik azokat a hatalmas erőfeszítéseket is, melyeket dolgozóink széles e hazában a háború után fejtettek ki a szocialista forradalom vívmányainak megszilárdítása és továbbfejlesztése érdekében. A lehető legveszedelmesebb magatartás e reakciósook kísérleteivel szemben a közömbösség volna. Mi szerbek, horvátok, magyarok és Jugoszlávia összes népei és nemzetiségei nagyon is sokat szenvedtünk valamennyien a letűnt századok során, semhogy bárkinek is megengedhetnénk a népeink közötti régi, egészségtelen viszonyok visszaállítását. Az ilyeneknek ezért meg kell mutatniuk kemény öklünket, ki kell kergetnünk őket sorainkból. Ha e könyv megkönnyíti — mindenekelőtt a magyar fiataloknak —, hogy többek közt jól megértsék ezeket az aktuális igazságokat és nagyobb biztonsággal tájékozódjanak mindennapi politikai és társadalmi tevékenységükben, akkor eléri célját.

Végül pedig szögezzük le, hogy mindnyájunknak, de főleg Vajdaság és Szlavónia ifjú nemzedékének ma hasonlíthatatlanul könnyebb leküzdeni a népek közötti viszonyokban felmerülő problémákat s az egyéb gazdasági, kulturális és szociális problémákat is, mint az előttük járóknak volt. S nemcsak a mi országunkban létrehozott kedvező feltételek folytán, hanem azért is, mert északi szomszédunk ma nem a Horthy-féle Magyarország, hanem a szocialista Magyar Népköztársaság, amelyel az összes alapvető politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális kérdésekben azonos nézeteket vallunk, és minden vonalon együttműködünk. E nagy, nemzetközi jelentőségű siker pedig mindenekelőtt Magyarország és Jugoszlávia kommunistáinak sikere, a két ország népének, a népfelszabadító háború harcosainak — köztük a magyaroknak is — az érdeme. Közös óhajunk, hogy e siker tartós legyen, s meggyőződésem, hogy „A Petőfi-brigád” című könyv ezt a célt szolgálja.

Belgrád, 1968. július 15.

MATE JERKOVIĆ
tengernagy